

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

בהרכב הדיינים: הרב יהושע הלוי לוין, אב"ד; הרב דוד יהושע קניג; הרב שמשון גרוסמן.

זכות התובע לדון בבי"ד שאין לו שייכות ממון עם התובע

תיק מס': 2819פב

(ערך התביעה: כ-9,000,000 שקל. לתשומת לב: נימוקים אלו עתידים להתפרסם בספר "פסקי דין – ירושלים" כרך טז, לאחר השלמת עריכת הגהות תיקונים ותוספות)

נושא הדיון

ראובן תבע את שמעון בביה"ד ע"ס 9 מליון דולר ארה"ב, כשהחוב מורכב מקרן וריביות בהית"ע אשר ראובן השקיע אצל שמעון מכספים פרטיים שלו ומכספים שקיבל מאחרים בעסקא על מנת להשקיעם בעסקי נדל"ן של שמעון.

שמעון נקלע לקשיים בעסקיו וכמה מהמשקיעים רצו לתובעו בערכאות אבל הוא לא רצה להגיע למצב פשיטת רגל ולכן הגיע להסדר עם הרבה תובעים שיתבעו את כל התביעות בבי"ד א' שבראשות האב"ד ב' ובהרכב של הדיין ג', ולא בבית משפט. בי"ד א' הוציא איסור לתבוע את שמעון בערכאות, ואחרי בירור מול כמה נושים הוחלט על סדרי תשלומי שמעון לתובעים הנ"ל, כאשר העיקרון הוא שהנדל"ן נשאר בבעלות שמעון, והחברות שלו ממשיכות לפעול, והנושים יקבלו רק קרן, כלומר שיקוּזו כל הריביות שכבר קבלו מהקרן, ואף היתרה לא במלואה, ובשיעורין מצומצמים בפריסה ארוכה כדי לעודד את שמעון שעסקיו יתאוששו מהנפילה ויוכל לצאת מהקושי ולהתחיל להרוויח. לפי התכנית ישארו הנדל"ן והחברות של שמעון חופשיות מכל שיעבוד.

בי"ד א' פנה בקריאה לכלל הנושים של שמעון שיזדרזו להשתלב בהסדרי התשלומים כדי שלא יאבדו את סיכוייהם לקבל החזר הקרן, או לפחות חלק מהקרן. וראובן הוא אחד מהנושים שקיבל קריאה זו, אמנם מכמה סיבות החליט שאינו מעוניין להיות חלק מהתובעים באמצעות בי"ד א'.

סיבה ראשונה, שמעון פנה לדייני בי"ד א' ושאלם האם ידונו בכל תביעותיו, גם במה שאין לו מסמכים מפורשים ששמעון קיבל כספים, ועל סמך בירור שייעשה במסגרת דיון בין ראובן לשמעון, וכי כל סכום שראובן יודה בו יחשב לתביעה מבוררת מדין הודאה. התשובה שהשיבו לו כי הדיון הוא סידור חובות שבכתב בלבד ולא יתקיים דיון על סכום שאינו מגובה במסמך, וכך לא יתאפשר חיוב על סמך הודאת פיו. התכתובות עם דייני בי"ד א'

הנ"ל הובאו לתיק. שמעון טוען על פי אסמכתאות הלכתיות שקיבל, כי החלטה זו מנוגדת לשו"ע שהודאת בעל דין כמאה עדים.

סיבה שניה, האב"ד ב' שתחת ידיו והכוונתו מתנהל "הסדר הגביה" שבנדון, פרסם מאמר הלכתי תקדימי ובו קבע כללי פשיטת רגל הלכתיים ושמיתת חובות למפעלים וחברות גדולות, בדומה לחוק פשיטת רגל, שמאפשר לבתי דין להכריע על "תספורת חובות" ולקצץ מפרעונות הנושים, כדי לאפשר להגיע למקסימום נושים שיקבלו את מרבית חובותיהם, מבלי להפיל את הלווים עצמם מנכסיהם, וע"ז לעודד את החברות ובעלי החברות להתאושש ולהמשיך בעסקיהם. וכי הוא רואה בזה "תקנת השוק", שע"י אי קריסת הלווים הם יוכלו להמשיך בפעילותם ולהתאושש ולא לגרום לתגובת שרשרת של שיתוק. וכל זאת מבלי להסתמך על חוק פשיטת רגל או ל"דינא דמלכותא דינא", אבל לפי החוק במצב זה אין פטור חובות כלל למי שלא מוכרז כפושט רגל. טוען שמעון שמצד הדין פטור מלהכניס את עצמו ע"י חתימת בוררות תחת דעה חדשנית שאין לה מקור בעד הלוח ונגד הנושים. ואדרבה מצד הרגש היהודי ומצד המוסריות מגיע לנושים שנפלו בגלל החייב תקנה לטובתם ולא לרעתם. לכן הוא מעוניין לדון בדין תורה לפי ההלכה בלבד, וזו חובתו של ראובן ע"פ התורה לבוא עמו לדין במקום שדן לפי התורה והשו"ע.

סיבה שלישית, שמעון הגיש קובצי מסמכים מתיקי הסדר החובות שהתגבשו בדיונים בבי"ד א' בין הנושים ובין ראובן, ושם מצוי גם הסכם שכ"ט בין אחת החברות של ראובן לבין הדיין ג' מחברי בי"ד א', שהוא ממונה לעקוב על התנהלות התשלומים וההחזרים והרווחים של ראובן לנושים שמושקעים בקניון, ובעבור טרחתו יקבל בתלוש משכורת מהחברה סך של 2500 שקל בחודש בלי פעולות מורכבות מיוחדות, ואם יהיו פעולות מיוחדות ננקב שכ"ט בסך מסוים לפי שעות העבודה. טוען אם כן שמעון שהבי"ד הינו נוגע בדבר ממש ומקבל שכר מצד אחד. וע"כ הבי"ד צד בדין ופסול וא"א להוליכו אחריו לדון שם.

סיבה רביעית, באחד ממסמכי ההשקעה בו רשום סכום מסויים מתוך הקרן שבתביעתו, נרשם שהושקע באמצעות שמעון "בהיתר עיסקא שמפורש בשולחן ערוך חושן משפט", ובמסמך זה מותנה מראש שמקום הדיון בגינו יהיה רק בי"ד שיוחלט ע"י שמעון, ובתנאי שראובן יחתום על זה. ואכן חתימתו של ראובן מצורפת להסכם זה. ע"כ שמעון קובע את הדיון על אותו סכום בבי"ד זה, ומשיופיע ראובן על הדיון בסכום שבשטר זה, יתבע ממנו את שאר ההשקעות וההפסדים והרווחים, כי כשנתבע נידון בבי"ד אין לו זכות להוציא חלק מהדיון לבי"ד אחר, שהרי כל ההלכה שתובע הולך אחרי הנתבע זה כדי לחסוך הוצאות הליכה מהנתבע, וכשכבר חייב להוציא הוצאות אין סברא שיהיה לו זכות טענה על שאר התביעות לא לדון באותו בי"ד.

החלטת ביניים

ראובן חייב להופיע לדיון על הסכום שבשטר שעליו חתם, ואח"כ ידון ביה"ד לגבי מקום הדיון בשאר התביעה.

התפתחות הדיון

ראובן לא בא, והתעקש להודיע שהולכים אחרי הנתבע לבי"ד א' בלבד.

פסק דין

לאחר שראובן הוזמן ד' פעמים, מתוכן פעמיים בהתראה, וסירב לדון בביה"ד, יכול שמעון לתובעו בכמ"ש. וביה"ד מסיר משמעון את האיסור להזהיר את הרבים מפני ראובן שממשיך לקבל כספים להשקעות במיזמיו והוא במצב דחוק, ויהיה קשה להוציא ממנו כי אינו מופיע לד"ת, ומי שישקיע אצלו שם מעותיו על קרן הצבי.

(-) יהושע הלוי לוי, אב"ד; (-) שמשון גרוסמן; (-) דוד יהושע קניג.

השאלות לדיון

א. שטר עיסקה שנעשה בהיתר "המופיע בשו"ע חו"מ", האם דנים על פיו או שכמי שאינו, והריבית שבו היא ר"ק.

ב. נתבע שהתחייב כי התובע קובע את מקום הדיון על פרט מסוים, האם גורר את התובע אחריו למקו"א לדון בפרטים אחרים.

ג. נתבע שהיפר התחייבותו לדון בבי"ד מסוים, ועדיין רוצה לדון רק בדין תורה בבי"ד וחותר שם על בורות, האם מתירים נגדו ערכאות כמסרב או שלא נחשב סרבן.

ד. אם לא ציית ולא הופיע לדיון על חלק מסכום התביעה, האם התובע מקבל היתר לתבוע את הכל בבימ"ש, או רק את הסכום שבשטר שהוא שעל חלק מהתביעה בלבד.

תשובה

א. הטוען שעשה ע"פ הית"ע כבר הוכרע כהראשונים דאמרינן לא שביק היתרא ואכיל איסורא, כיון שהית"ע מצוי כפרוזבול, ונאמן לומר פרוזבול היה בידי ואבד (עמ"ש אמור"א באורך בפסקי דין כרך ט עמ' פט עד צג, וההכרעה דבימינו אינו תלוי בפלוגתת הראשונים הוא כהאגרו"מ והגר"ש"א). אבל בנידו"ד אין שאלה להאמין מה היה בעבר, אלא לראות בגוף השטר מה כתוב. וכתוב דבר שאין בו ממש. כי אין הית"ע בשום שולחן ערוך (ואילו היה ביור"ד אולי היה מקום לומר דאשתקיל מילולי ואדם טועה בשעה אחת וכתב חו"מ אגב שיטפיה. אבל כעת נראה שאינו יודע בטיב ותלה עצמו בענין שאינו בעולם. והדר חשש ריבית.

ויש לעיין אם הוי שטר שיש בו ריבית שאין למדין ממנו גם מחלקים אחרים שבו, תבטל נמי התחייבות וחתימת ראובן לדון במקום שיבחר שמעון.

ולמעשה הכריעו הדיינים שאי"צ מראה מקום בכלל בשביל שיחול הית"ע, ולכן מ"מ לא מדויק אינו פוסלו, וכל מה שצריכים הוא שאינו רוצה להלוות בריבית כי

אם בהית"ע בלבד, וזה כתוב. ומכיון שאינו שטר שיש בו ריבית, לכן גם התחייבות ראובן לדון בבי"ד שיקבע שמעון תקפה.

ב. צודק התובע שכל הדין הולכין אחר הנתבע הוא מדין המוציא מחברו עליו הראיה, וכדי שלא יוציא הנתבע מנה על מנה, והוא מוחזק בממונו בהוצאות הדרך. אבל אם כבר נמצא במקום זה ואין הוצאות דרך, אין לו טענה לדון במקומו.

וראיה לדין זה מהזמנה לדין כשמגיע הנתבע לעיר התובע ליו"ט שיכול להזמין ואז אין לנתבע זכות לטעון שרוצה לדון בעירו אחרי שיחזור (ע"י בסימן ה סעיף ב ושם בסמ"ע ובאה"ט והפלאה ובסימן יד סעיף א ברמ"א). וכן מדין דיון במקום שנתעקלו מעותיו, שמכיון שמגיע להוריד העיקול שוב נהפך מקום הדיון לבי"ד שבו נתעקלו, כי כעת נמצא כבר בבי"ד (שם בסימן יד וכן בסי' עג סעיף י).

וכ"ד אמור"א הגראב"ד זללה"ה שפסק (בפסקי דין חלק א עמ' כא) ע"פ כל הטעמים שתובע הולך אחר הנתבע, שבאותו בי"ד אין זכות לנתבע לבחור הרכב מסוים מתוך כמה הרכבים, דהא כל זכותו העדיפה על התובע היא רק במידת מוחזקותו בכסף הוצאות הדרך, אבל בתוך אותו בי"ד אין הוצאות דרך מהרכב להרכב, ולכן אין לו זכות לבחור הרכב מסויים דוקא יתר על זכות התובע.

ג. אה"נ אם היה בוחר בי"ד כשר לדון בו עם התובע, יתכן שמה שהיפר חתימתו ששמעון יקבע את מקום הדיון אינה סיבה מספיקה להתיר בימש"פ כי הוא עדיין מחוייב לדין תורה ורוצה לציית לבי"ד.

אבל מאחר שהתעקש לבחור את הבי"ד שיש עילות חזקות לפוסלו, ובפרט שאחד הדיינים מקבל שכר מצד אחד, אינם בכלל בי"ד של דין תורה לגבי נידון זה, ממילא שפיר נחשב ראובן ללא ציית דינא אחר שהותרה.

ד. כך גם לגבי שאלת היקף ההיתר, אם היה הנתבע בוחר בי"ד כשר אחר לשאר סכומי התביעה לא היה שייך לומר שהוא לא ציית דינא, אפילו שמעיקר הדין זכותו של הנתבע לקבוע את מקום הדיון. אולם משבחר הנתבע בי"ד שאינו כשר לתביעה זו, מותר לתובע לתובעו בכמ"ש את כל הסכום.